

Editura Curtea Veche propune, plecând probabil de la constatarea că tema corupției și a luptei contra acesteia a acaparat spațiul public, o carte-ghid în care să ne prezinte, pe de o parte o serie de teorii preluate din științele sociale și opinii ale unor persoane cu experiență în domeniul juridic, iar pe de altă parte o serie de eseuri și povestiri cu tâlc asupra corupției. Intenția declarată a volumului este „să aducem împreună autori diverși în pregătire, abordare și preocupări, în speranța că multitudinea perspectivelor va oferi o imagine cât mai cuprinzătoare asupra acestui subiect.” (f. 7).

Cartea conține 156 de pagini și este împărțită în 11 capitole, scrise de tot atâția autori. Se observă însă de la început absența oricărei coordonări, capitolele cărții nu sunt părți ale unui construct logic care urmează să ne dezvăluie la final câteva idei clare și să ne răspundă, poate, la unele întrebări asupra problematicii propuse. Pornind de la tema cărții, corupția, fiecare din cei 11 autori, au scris despre ce au vrut, în stiluri foarte diferite, trecerea de la un capitol la altul fiind aproape un salt în necunoscut.

Diana Mărgărit, conferențiar în științe politice la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, scrie un text intitulat „Protestele în epoca anticorupției. Un caz românesc”, (f. 13-21), analizând corupția în domeniul politic. „Din punct de vedere politic, corupția se referă la maniera în care politicile de stat reflectă aproape exclusiv interesele clientelare ale grupurilor aflate în cercul puterii, ignorând norme, reguli, legi și așteptările cetățenilor.” (f. 13). Corupția este un fenomen care se generalizează, apreciază Diana Mărgărit, extinzându-se rapid de la un domeniu la altul al societății. Corupția în sfera publică presupune ca un reprezentant al statului să încalce reguli și norme pentru a obține beneficii pentru sine și pentru alții, în detrimentul interesului public, să faciliteze accesul la anumite servicii unor persoane, instituții, care altfel nu ar ajunge la ele. Corupția politică se poate realiza la două niveluri: faptic, prin deturnarea banului public și legislativ, prin schimbarea legilor astfel încât faptele de corupție să devină legale.

Autoarea capitolului ne prezintă teoria conform căreia corupția nu poate coabita cu democrația, deoarece democrația are instituții care să o limiteze. Corupția se manifestă mai puternic în țările în care drepturile și libertățile cetățenilor nu sunt respectate. Atunci când guvernele eșuează în misiunea lor de reprezentare și guvernare în interesul cetățenilor, societatea are la dispoziție câteva instrumente de sancționare, printre care votul și protestul. Votul este un instrument care oferă legitimitate deciziilor și actorilor politici, dar nu poate fi folosit decât rar. Protestul are avantajul spontaneității și al reacției rapide în fața unei decizii care nemulțumește, dar are o forță politică mai redusă. Totuși, protestele care au avut loc în România în anul 2017 au avut efecte pentru că au reușit să mobilizeze un număr mare de cetățeni, în ciuda eterogenității grupurilor implicate.

Cristi Danileț, judecător, militant pentru independența justiției, se referă la „Corupția și justiția. Corupția din justiție” (f. 25-35). Autorul ne reamintește că începând din anul 2004, momentul încheierii negocierilor de aderare a României la Uniunea Europeană, au apărut primele acuzații de corupție la nivel înalt și anticorupția a devenit politică de stat. Au început să fie condamnați polițiști, medici, profesori, parlamentari, miniștri, judecători, procurori, sistemul de justiție dovedindu-se el însuși „extrem de vulnerabil la corupție.” (f. 29). Asociațiile de magistrați au acceptat cu greu discuțiile despre corupția din sistemul de justiție, astfel încât în anul 2008 primul judecător care a afirmat că în România sunt magistrați implicați în rețele infracționale a fost anchetat disciplinar pentru că ar fi afectat negativ reputația colegilor săi.

Autorul consideră că pentru a preveni corupția judiciară s-ar putea face mai multe, printre care consideră importante următoarele:

- prevenirea corupției judiciare în rândul publicului, prin informarea și educarea acestuia cu privire la legislația și procedurile existente referitor la apărarea drepturilor sale, folosirea site-urilor privind legile, jurisprudența, respectiv reglementările privind combaterea corupției judiciare.

- prevenirea corupției în rândul personalului din sistemul juridic se poate realiza prin impunerea integrității ca criteriu important de evaluare a activității magistraților. Jurisprudența în materie disciplinară, deontologică și în materie penală de corupție judiciară ar trebui să fie însușită de magistrați. Contactul cu publicul ar trebui redus la minimum, procesele simple ar trebui să se desfășoare online.

- prevenirea corupției judiciare la nivel instituțional s-ar putea realiza printr-un mai bun management în instanțe și parchete, alături de creșterea calității motivărilor soluțiilor judiciare. Singura sancțiune posibilă a unui om al legii care s-a dovedit că are probleme de integritate ar trebui să fie excluderea din profesie, însoțită și de interdicția de a mai activa în orice instituție publică, dar și în domeniile private din sectorul de justiție.

Dorina Pătrunsu, conferențiar universitar în cadrul Facultății de Filosofie a Universității din București este autoarea articolului „Corupția și disfuncționalitatea democrației” (f. 89-101). Aflăm astfel că deși se manifestă în toate domeniile, investigarea corupției se realizează de o manieră superficială. Nu este vorba de lipsa de interes teoretic, ci mai degrabă de o preluare fără simț critic și de perpetuarea unor confuzii nu doar asupra corupției și eradicării ei, ci și asupra a ceea ce reprezintă democrația și mecanismele ei legitime. Autoarea consideră că „nu corupția este cauza disfuncționalității democratice, ci invers, carențele democrației generează corupție și dominație.” (f. 91), iar în acest sens miza în lupta contra corupției este „prezervarea democrației și a cadrului democratic” (f. 92). Un sistem democratic este cu atât mai funcțional cu cât își recunoaște disfuncționalitățile, care deși indezirabile fac parte din sistem, fiind deschis la îmbunătățiri. În aceeași direcție putem spune că în democrație nu lipsește corupția, dar există șanse mari ca fenomenul corupției să fie diminuat.

Alec Bălășescu, antropolog, autorul textului „Corupția și dezideratul succesului” (f. 75-84), își începe analiza plecând de la relatarea unor întâmplări tragice, arătând cum acumularea unor decizii nelegale, luate pentru maximizarea profitului, pe fondul pasivității instituționale, a dus la pierderea vieții multor oameni. În concepția autorului, corupția are două dimensiuni culturale importante: prima este legată de perceperea spațiului legii ca îngrădire a acțiunii antreprenoriale și încercarea de a-l modifica, iar a doua este lipsa de importanță acordată respectării procedurilor. Aceasta duce la înțelegerea legii ca având un grad mare de flexibilitate și aplicarea procedurilor ca putând fi variabile și în consecință că legile pot fi acordate cu practicile și nu practicile în concordanță cu legile în vigoare. „Important în toate aceste cazuri este cum ne raportăm la corupție: este ea o simplă încălcare a legii sau este vorba despre un fenomen complex, multistraficat, care se găsește la intersecția dintre cultură, etică, spațiu legal și percepția sa, practici locale și globale și nu în ultimul rând despre definirea socio-culturală a succesului?” (f. 84).

Oana Zamfirache, doctor în filozofie, traducătoare și editoarea cărții de față scrie despre „Corupția din lăcomie versus corupția de nevoie” (f. 151-156), considerând că faptele de corupție se află la intersecția dintre politică și morală. Corupția ține de sfera politică nu doar prin faptul că deseori politicienii sunt autori ai unor fapte de acest fel, ci și pentru că orice act de corupție are loc într-un sistem politic. În același timp, o faptă de corupție este în egală măsură imorală, deoarece o persoană coruptă încalcă regulile societății. Autoarea face distincția între corupția din lăcomie și corupția pentru supraviețuirea familiei, cele două tipuri de corupție nefiind identice din punct de vedere moral. Un sistem politic care permite oricare din cele două tipuri de corupție este disfuncțional, în primul caz nu există mecanisme de prevenire a corupției, în al doilea caz slăbiciunea sistemului politic provine din puternica inegalitate economică și socială care duce la fapte imorale în detrimentul comunității. Putem înțelege fapta de corupție ca o alegere greșită și deci și ca pe un eșec moral individual, în acest caz neputând face mare lucru pentru a schimba lucrurile. Mai util este să considerăm fapta de corupție ca simptomul unui sistem politic, social și economic cu reguli neclare, cu proceduri care nu ușurează respectarea regulilor, în acest caz corupția devine o problemă politică, iar îmbunătățirea sistemului politic ar putea aduce cu sine eliminarea unora din cauzele ei.

Pe lângă aceste texte despre care am discutat pe scurt într-o ordine absolut aleatorie, un loc important în economia cărții îl au atât eseurile filozofico-morale despre corupție și democrație (Dragoș Dodu, Anticorupție sau antidemocrație, f. 63-70, Emilian Mihailov, Corupția ucide, dar corupții nu sunt ucigași, f. 105-111, Raluca Feher „Dacă nu ai intrare, ești într-o situație fără ieșire”, f. 131-146) cât și povestirile inspirate din întâmplări ce au la bază o faptă de corupție. Fie că este vorba de un caz de corupție într-o școală (Laurențiu Ungureanu „Toată lumea din familia noastră”, f. 39-44), într-o companie (Radu Ghelmez „Noaptea ca hoții” f. 49-58) sau de trucarea unor licitații sau de corupția în rândul poliției (Șerban Marinescu: Două povești: un abuz și un act de corupție”, f. 115-126), toate aceste povestiri ne arată

concret cum funcționează corupția, iar uneori ne fac să ne gândim cum noi înșine, prin comportamentul nostru, o tolerăm și o încurajăm, fără să fim conștienți de acest lucru.

După ce am terminat de citit cartea, ce e drept destul de ușor, rămânem în minte cu o imagine despre corupție pe care nu o știam, dar ne încercăm părerea de rău că nu subiectul pe care și l-a propus nua fost abordat într-un mod serios, analitic, cu referințe științifice, pe alocuri lucrarea nedepășind nivelul unei broșuri despre corupție ce ar putea fi distribuită în școli.

Elena Simona GHEONEA